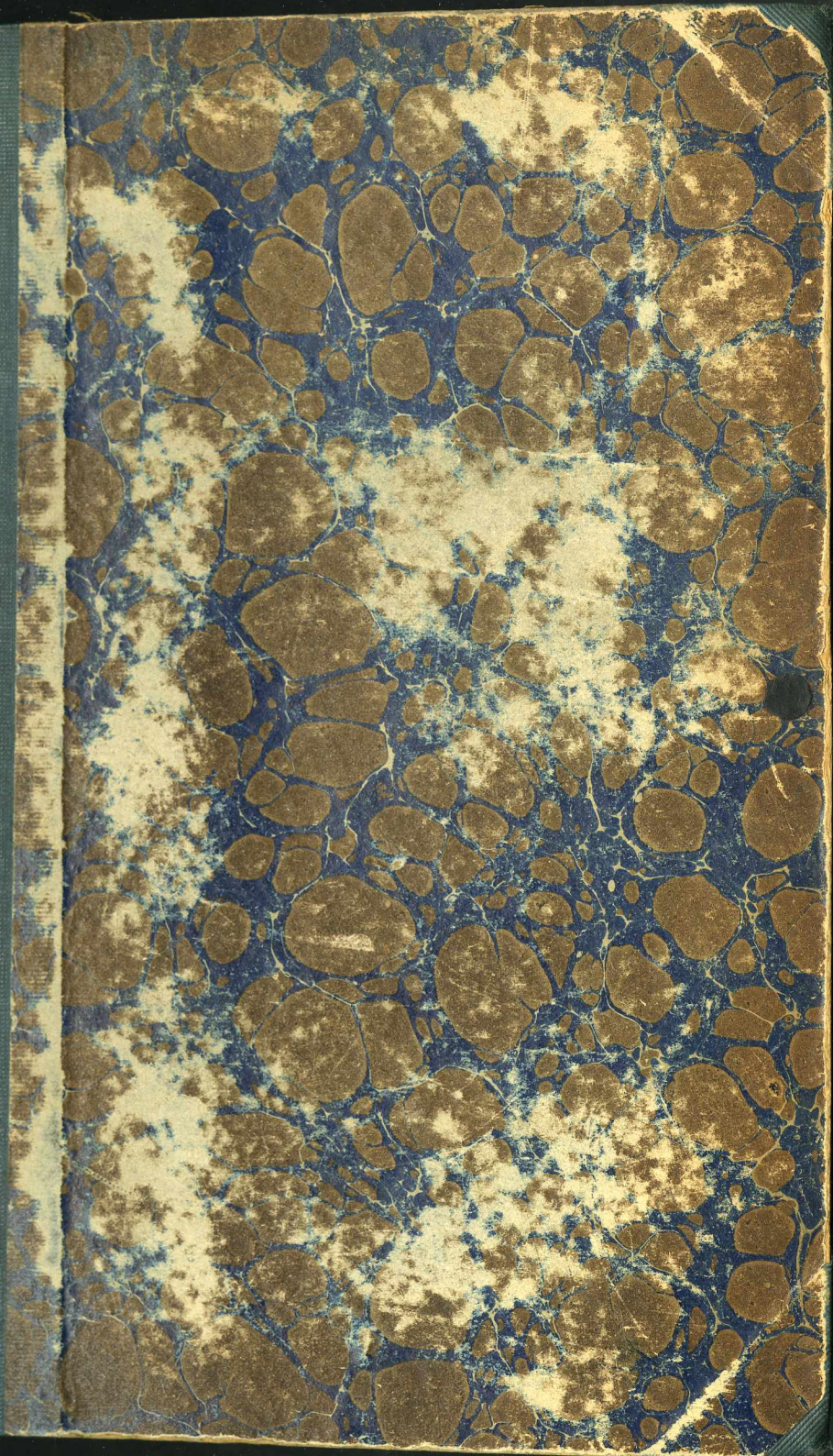

Politikai
röpiratok.

115.

415
966

A

FÜGGETLENSÉGI PÁRTHOZI!

MINDNYÁJUNK ÉRDEKÉBEN!

IRTA

TÓVÖLGYI TITUSZ.

18

BUDAPEST.

AIGNER LAJOS.

1870

A Petőfi-társaság könyvkiadó-vállalata.

Első évfolyam.

Balázs Sándor. Vig elbeszélések. (A szamar, töredék egy szamar naplójából. — Vig Samu tanúlságos története. — Mégis jó, hogy nem lettem ellenőrré. Jósephine kisasszony, vagy hogy lett Morizon úr halálos ellenséggemmé. — Az özveggy férje. — Menyhért bácsi. — Egy okos asszony. — A legszerencsétlenebb ember.) 1 frt 50 kr., angol kötésben 2 frt 50 kr.

Endrődi Sándor költeményei 2 frt, angol kötésben 3 frt.

Jókai Mór. Eszak honából. Muszka rajzok, (Amirani. — Nagy urak boszúja. — Hogy becsülik meg a poetákat Oroszországban? — Orosz idyll. — Bölcs Salamon muszka kiadásban. — A szép Febronia multságai. — A cár, a ki boszút áll. — Orosz Nemesis. — Az orosz koppantó. — A jégpalota. — A kosevoi attamán. — A cárfiak színdarabot játszanak. — Egy kis félreértés. — A Hachée-fachée. — A leleményes rendőrőrnök. — Orosz canonisatio. — A három karácsonyfa. — Ördögsánc. — A névnapki köszöntő.) 1 frt 20 kr., angol kötésben 2 frt 20 kr.

Vértesi Arnold. A nyomorúság iskolája. Regény. 1 frt 50 kr., angol kötésben 2 frt 50 kr.

Gróf Zichy Géza költeményei 1 frt, angol kötésben 2 frt.

Második évfolyam.

Abonyi Lajos. Itt a szép alföldön. Népies elbeszélések. (A kenyérkérő himlő. — Bodri. — A néhai meszes tót. — Megvan-e már a csizma, János? — Az öreg Füttyü karácsonya.) 1 frt 60 kr, angol kötésben 2 frt 60 kr. A második (1878-iki) évfolyamban még a következő művek fognak megjelenni:

Várady Antal újabb költeményei; **Lauka Gusztáv** emlékiratai; **Szathmáry Károly** egy kötetes regénye; **Szana Tamástól** „Molière és kora“, és **Éjszaky Károlytól** „A cydoni alma.“

A kik e vállalatot elejétől bírnak ohajtják, három évi kötelezettség mellett még folyvást kaphatják az első folyam teljes példányát előfizetési áron (fűzve 5 frt, kötve 7 frt 50 kr.), és egyuttal előfizethetnek a második folyamra 5 frttal (a bekötést kötetenkint 50 krral számítva; a kötött példány tehát 1878-ban 8 frt.)

Budapest, váci-utca 1. sz.

Aigner Lajos

kiadó hivatala.

DE BALLAGI GÉZA.

Elveszünk! Elpusztulunk! Hazának, nemzetnek, vége!

Kárpátoktól Adriáig ez a rémfelkiáltás hangzik mindenfelé, ettől zug a lég, ezt visszhangozza minden emberi kebel. Iszonyu ezt a „sodoma és gomorai“, ezt a „vizözöni“ — ezt a „pompeji“. — jajveszékelést hallani! Mintha már süllyedne a föld, és hullna a köves tüzeső; mintha a Noe bárkája már valahol a Mátra teteje felé úsznék, vagy mintha a Kárpátok valamennyi csúcsa nyílt kráterré válva okádná a tüzet, szórná a hamut, s tűzfolyam hömpölyögne minden vízmederben.

„A mely nemzet öngyilkossá lett, az nem támad fel soha!“ hangzik más oldalról.

És az ember ott képzei nemzetét, mintegy óriási hullát, a bonczasztalon, szive fölött tátongó mély sebbel, melyet saját kezével ütött magán. A véres tör ott hever mellette, arcán most is láthatók a kétségbeesés merevült vonásai, s ujjai a vonaglás végső kinjai által görcsösen összeszorítvák!

„Negyedik László, és U-László korát éljük!“ — hangzik ismét más oldalról.

Ez a felkiáltás mégis csak szelidebben hangzik, mint a többi, mert legalább reményt nyújt a meneküléshez, a mennyiben IV. László után jött a Nagy-

Lajos, I. U-László után a Mágyás király korszaka.

Hanem amint a IV. László korát halljuk emlegetni, ime képzeletünk előtt felmerül az a Magyarország, melyben a dözsölő király, mint a sátoros cigányok, vándorol faluról falura, határról határra, körülte szól a zene, és nem hallja a nép jajgatását, melyet korbácsolnak, vernek mint állatot, eke elébe fogják, és szántanak rajta; kun kéjhölgyeinek karjai közt édelegve, nem bánja, hogy az ország apró kényurai kinpadokra vonatják, fejeztetik, akasztatják azokat, kik tőlük megmernek valamit tagadni, legyenek azok a valamik: nejeik, testvéreik, leányaik, kedveseik, — pénz avagy vagyon? A rabló kényuri bandák országszerte csatangolnak, falvakat pusztítanak el, templomokat rabolnak ki, s a merre haladnak, nyomaik után tűz és láng fakad, s inség, nyomor, irtózat kíséri őket mindenfelé. Nincs a ki utjokat állja, nincs a ki megbüntesse. Maga a király megy elől, a legirtóztatóbb példával.

Avagy I. U-László kora, midőn Magyarországot cseh rablók borították el, s míg az ország egy részét ezek pusztíták, a másikban polgárháboru önté a vért patakokba.

Hajszálaink irtózat és borzalomtól merednek égfelé, s midőn magunkhoz térve ablakunkból az utcára tekintünk, mily jól esik látni az élénk sürgést forgást, a békés közlekedést, társalgást, beszélgetést, enyelgést. A bálók zenéit, a színházak énekeseinek csengő hangját, a hangversenyeket hallgatni; s bár szívünk sajog, ha a Duna áradása által okozott pusztításokat és szerencsétlenségeket olvassuk, — jól

esik lelkünknek a kegyelet, mely minden oldalról mutatkozik; a hatóságok által kifejtett tevékenység, a mentő bizottságok működése, a kenyeret és élelmiszereket hordó hajók látása; a népkonyhák, hol a szerencsétlen károsultak meleg ételekben, a középületek, hol meleg szállásban részesülnek.

„Sodoma és Gomora“, — „vizözöni“ — kor, — pompeji végpusztulása, — tükröződik-e ebből vissza? — Egy öngyilkos nemzet hidegedett szive-e, mely ravatalán fekszik? avagy IV. László, avagy Ulászló uralkodásának időszaka-e?

Vegyük: hogy az adókat exequálják, hogy nagy a pénzszükség, hogy hibás az igazságszolgáltatás; fessük le jelen helyzetünket a legfeketébb színben, — lehet-e azért párhuzamot vonni a jelen, és az emlegetett korszakok közt, vagy csak a 48 előtti korszakkal összehasonlítva is, hol a deres, bikacsek játszta a főszerepet; hol a „juss gladium“-mal bíró urak várbörtöneiben éheuhaltak a befalazott jobbágyok, s annyi volt a mandarin, a hány a szolgabíró!

Ma, midőn a lapok minden visszaélést közölnek az országgal, s mert mindennap olvasunk ilyeneket, felháborodik vérünk, — ámde olvasnók csak a 48 előtti visszaéléseket, melyek a titok leple alatt mindenfelé üzettek, vérünk nemcsak felháborodnék, de talán megdermedne.

Hanem azért mindezekkel, nem akarom én azt mondani, — mintha valami rettentő jól volnánk, s feljajdulásra, panaszra, nem volna semmi okunk, — csupán azt a férfiatlan örökös jajgatást, kéztördelést, kétségbeesést, nem tartom — „egy magyar nemzet“, — méltóságával összeegyeztethetőnek.

Két év óta hallgatom ezt, némán, szótlanul, — gondolkozom rajta, és tünődöm felette, hanem biz isten, két év nagyon elég arra, hogy az ember ennek a férfiatlan jajveszékelésnek a hallgatását megúnja.

Két év óta nem érintkeztem a pártok egyikével sem, magamban voltam, a politikai küzdelmek teréről visszavonulva éltem, némán nézve, és figyelve azt, merengtem, gondolkoztam : mult, jelen és jövő felett.

Sok, sok változás történt lelkemben ezen, hogy ugymondjam: „önmagamba szállás“ óta, s remeteségnek, vezeklésnek tekintem e két évet, mely arra szolgált, hogy izekre szedve taglaljam azt az életet, melyen már áthaladtam.

Titusz Vespasianus egykori druzsám uramnak, szokásos felkiáltása volt: „Elveszettnek tekintem a napot, melyen jót nem tettem!“ — Bevallom, hogy én gyermekkoromtól óta, sokszor gondoltam erre a Tituszra, s fővágyam volt, ha vajjon nevével, nagyságából is jutott volna nekem valami, hanem ez a két év, ez nagyon erősen szemrehányó két év volt, ez őszintén, kereken megmondta nekem : hogy én Titusz szerint, nem napokat, hanem 38 évet vesztettem.

Szomorú ezt hallani, de még szomorúbb beismerni. Pedig hát mindig használni, mindig jöttenni, ez volt lelkem főtörekvése, és ami e törekvésből teljesezésbe ment, az : — O !

És a két év azt is megmondta nekem, hogy miért van ez? Mert az út, melyet választottam, a tér, melyen mozogtam, mindig hibásan volt választva. A jöttevéshez mindennek előtt oly helyzet szükséges,

mely megengedi, hogy jót tehesünk. E helyzetet pedig mindig szemelől tévesztetem, a magán életben épen úgy, mint a politikában.

És most nagyot fogok mondani, — de igazat, nem gondolok vele, betörök-e érte a fejem. Nekem az a két év mondta meg, és én beismertem; vajjon befogják-e ismerni, a kiknek most én mondom:

1. Mind az, amit eddig a „Függetlenségi párt“ tett, hasztalan, hiába való cselekedet volt!

2. Jó lesz megváltoztatni a taktikát!

3. Mert ha ezután is úgy működünk, mint eddig működünk, valóban elpusztulhatunk!

I.

Mind az, amit eddig a „Függetlenségi párt“ tett, hasztalan hiábavaló cselekedet volt!

Nem szemrehányásként irtam e szavakat, — isten ments, hogy a kedélyeket még jobban elkese-ritsem, mint amennyire már elkeseredve vannak, akkor, mikor minden bántalmat feledni, minden sértést félretenni, s leküzdve emberi gyarlóságunkat, egyedül a haza javát kell szentkötelesség gyanánt tekintenünk. — Igen! még akkor is, ha szétpattanásig megfeszül lelkeinkben a hiúság húrja, s a legfájdalmasabb jajt szoritná ajkainkra az a nagyszerű önb eis m e r é s, hogy kilencz évi ernyedetlen, s annyira önfeláldozó küzdelemmel, — melyet tiszteletlenül említeni senkinek sem volna szabad, — nem használ-
tunk a hazának — semmit!

Feljajdulunk az igazság e felkiáltásának hallására? Felzajlik vérünk, s megköveztetésre ítéljük azt, aki ezt kimondani meri? Tessék! — de azzal csak azt a türelmetlenséget árulnók el, melyet eddig is mindig szemünkre vetének, s azt az alva küzdő kicsinyes hiúságot, mely saját csalhatatlanságát félti, és retteg az igazság beismerésétől.

Mert ha használtunk valamit, talán rá is birunk

arra mutatni? — Hol van tehát? Aki tudja, mutassa meg. Én nem tudom!

Én csak annyit tudok, hogy a dolgok nem mehettek volna rosszabbúl akkor sem, ha mi nem lettünk volna, mert nem voltunk képesek megakadályozni semmit, a minthogy nem vagyunk arra képesek most sem.

Hogy miért nem segíthettünk, hogy miért nem akadályozhattunk meg semmit? — Annak okát mindenki tudja, mindenki szemlélője volt a lefolyt eseményeknek, mindenki látta, s így nem titok senki előtt, — mindazonáltal legyen nekem szabad, erre vonatkozó vélyeményemet elmondanom:

Ha a hatvanas évekre, egészen 1867-ig, visszaemlékezünk, s visszaemlékezünk azon hivatalszomjra mely az egész nemzetet, oly, már már alig leküzdhető lázzal úralkodott? egy thema merül föl előttünk mely gondolkozóba ejt, s a 67-tes kiegyezést elősegítő nyomás eredeti kutforrásához vezet.

A magyar kaputos osztály vagyontalanabb része, sőt a vagyonosnak egy része is, még csak a hazafiság sorompói által visszatartható, oly hivataléhes sereget képezett, mely gyűlölet és irigységtől megszálltan nézte, amint a sorompón kívül, az „idegenek“ és „hazaárulók“, a „nemzetsírját“ emésztik; mint egy kalitba zárt éhes oroszlán nézhetné, a kalitka előtt „sans gene“ falatozó rókát, mely a konczt adó vasvezesszős kezét nyalja, s azért dőzsöl most az oroszlán részében, mert az oroszlán nem akarta azt a kezét megnyalni.

Az éhség nagy hatalom, s bizony láttunk már igen sok oroszlant, mely a vasvesszős kéz nyalására

ráadta magát; s ha nem lett volna remény, mely e mi oroslánunkat visszatartsa? már már ráadta volna magát az is. Szerencsére azonban ez a reménye még nem hagyta el, még élt, még biztatóan tekintett reá: „a kiegyezés reménye!”

Minden szem Deák felé fordult, mindenki tőle várt, Deákpárti volt az egész ország; még Csiky Sándor is azt jelentette ki választói előtt, hogy Deák Ferenczet fogja követni.

Melyik Deák Ferenczet? Ki a 61-iki feliratot írta? — Igen, ezt emlegette mindenki, hanem a kiegyezést lehetővé tevő Deákot értette. Tíz közül kilenc ember arra a Deákra gondolt, ki a „sorompó” ajtaját felfogja nyitni előtte.

Önálló gondolkozásu, észjárásu, nagyobb eszű, vezérszerepre hivatott egyén, nem sok van; a legtöbb, vezető után megy, mert a vezetőnek szükségét, és saját csekélységét érzi. A vezető rázza meg a kolompot, az adja a tónust, s a közönség, a zöm, az után mozog az után énekel. — Ezek a vezetők tehát, ezek igenis, tudták, hogy mily politikai szükségességnek adhatják meg magukat, meddig mehetnek, hol állhatnak meg, és kell megállniok? — De a zöm maga? az nem igen tudott egyebet, mint amit érzett: hogy t. i. ő már éhes, neki hivatal kell. Kiegyezés, mely a sorompókat megnyitja, s neki lehetővé teszi, az idegenek és hazaárulók kezéből a kenyér kimarkolását. — A többi a vezérek dolga.

Igy állt a közvélemény! Aki tagadja? vagy nem ismerte, vagy nem figyelt rá, vagy megesküdött az úr istenre, hogy mindent tagadni fog, ami nem az ő kedve szerint lesz kimondva.

Igenis, így állt. — Az általános, a közóhajtás, az egyezkedés volt. És ez a közóhajtás nyomást gyakorolt azokra, kik az ügyek élén álltak, s kik nem bírtak annyi erkölcsi bátorsággal, szemébe nézni a közvéleménynek, és felkiáltani: — lassan a testtel! — hanem könnyű levén Katót tánczra bírni, vagy magok is úgy képzelték jól? szívesen tolatták magukat a közösügy felé, melybe, hogy a megállásra alapot nyerhessenek, előbb mind azon sarkalatos törvényeket be kelle hányniok, melyek a nemzet postulatumait képezték. Ezeket aztán eltemetve, ezek sírjára rakták az új alkotmányt.

Hanem a sorompó föl lett nyitva!

Ez kellett! a hivatal szomjas sereg egyszerre elborított rétet, mezőt; minden befolyásos emberbe ezer csimpszkodott, minden egyes miniszter ajtaján száz-ezer kopogtatott, Dunát lehetett volna fogni a folyások rettentő halmazával; akinek csak hangja volt, hivatal után kiabált, akinek csak lába volt, hivatal után futott. Pestnek valamennyi vendéglője egy álló esztendeig tömve volt hivatalkeresőkkel, és azon felül vagy husz ezer, betelepíté magát a fővárosba, mely had épen oly hősiesen ostromolta Budavárát, mint 1849-ben, midőn egyrésze még honvéd volt.

Hivatalokat kellett tehát teremteni, és minden hivatal egy csomó kormánypártti embert teremtett. Még az is kormánypárttivá lett, kinek semmi hivatalra nem volt szüksége, de hát volt testvére, rokona, barátja, neje, vagy kedvese, kik ismét csak hivatal után vágyó rokonokkal bírtak, kiken az illető segíteni akart, vagy kiknek ellenzékeskedésével árthatott volna, tehát kormánypártivá kellett lennie.

Kenyér! Ez volt a jelszó! És pedig ez a jelszó sok embernek szívét megszokta lágyítani. „Azt látom én,“ — mondá egyszer Kossuth az én jelenlétemben, — „hogy Magyarországon a legnagyobb politikai tényezőt „kenyérnek“ — hívják!“

Ezzel a kenyérpolitikával szemben kezdte meg aztán működését az ellenzék, melynek egyik, kisebb számú, de többet, és erősebben követelő részét, a „szélső bal“ képezte.

Böszörményi László a „szélső bal“ egyik jelentékenyebb tagja, megindította a „Magyar Ujság“-ot, a Vajda János hatalmas tollának közreműködése mellett. Kossuth ebben a lapban közlé Deák Ferenczhez irt levelét, mely után eme pártocskára részéről, elkeseredett harc kezdődött a kiegyezési mű ellen.

Hogy a hivatalokért mily drága árt fizetett avagy akar fizetni a kiegyezés, azt csak a Kossuth levele után kezdte felfogni a közönség, s így azok, kik hivatalra nem vágytak, másokat elősegíteni nem kívántak, hivatalt nem kaptak, vagy kapni nem reméltek, tömörülni kezdtek az ellenzék mellett.

Kérdés, hogy ha vajjon Kossuth, még a miniszterium kinevezése előtt hallatta volna szavát, — ha ugyan lett volna hol? — megbirta volna-e gátolni a kiegyezésnek már neki indult hivatalos áramlatot? Én azt hiszem, hogy nem. Magát Deákot is ez az áramlat söpörte le 61-iki álláspontjáról. A nemzet türelmetlensége, és az idegen hatalom zsoldos hada további eltartásának, s az azok által faragesált jármok és békok hordozásának megünása.

Szóval a kiegyezés, a koronázás megtörtént, s a

szélső balon e néhány emberből álló, kicsiny, de határozott és elszánt csapat, óriási erőt fejtett ki az ellen. Mint Hugo Victor Giliatja, egy tengerrel küzdött. A „Magyar Ujság“ és „Népzaszlója“, sárkányként szórta a tüzet, de a „Hon“ scorpiója és Csernatony is, hol kartácsesal, hol tizenkét fontosokkal dolgoztak.

A kormány pedig azt gondolta, hogy minél erősebben vág az ellenzék lövege, tehát annál vastagabb vérttel kell bevonni a hajót, és annál jobban körülszanczolni magát. Ugy is tett. Nyolcz álló esztendeig folytonosan fabricálta a magát biztosító törvényeket, melyek mindenike egy egy agyonnyomó köve volt a nemzeti önállóságnak. Hja! mondák: „Ha ti tudtok, hát mi is tudnnk valamit!“ Mikor két halálos ellenség összevesz, az aki felülkerekedhedik, addig gyomrozza a másikat, míg biztositva nincs, hogy most már nem kel föl, hogy újra a tetejébe másszék. Nem valami emberbaráti dolog, valamint a jobb oldalé sem volt valami kitünően hazafias, de ők azt hitték, hogy mégis hazafiasabb: mintha az országot forradalmi elemek karjaiba dobják.

A 69-iki választások előtt szentül hitte az ellenzék, hogy övé a többség az országban. Persze, mert az ellenzék emberei mindig nagyobb lármát csaptak, és henczegték a maguk többségével, míg a kormánynak megvolt a maga biztos gárdája, melynek csak egyik része beszélt, a másik része pedig mélyen hallgatott. Ezekről csak akkor tudta meg az ember, hogy jobboldaliak, mikor a kormánypárti jelöltre szavaztak.

Hja! azok a titkos rügök, melyek Budapestről

mozgattatva, az ország minden zugába elhatottak, szintén nem pihentek akkor, mikor az ellenzék agított. Nyílt parancs nem ment ugyan, hanem azért minden, a kormány talaján álló ember megérzése, hogy az a talaj mozog, és könnyen elvesztheti lába alól ha nem igyekszik, hogy megerősítse magát rajta. És ez az erősítés aztán mindenféle, kigondolható, magán és hivatalos korteskedésben nyilatkozott.

Turinban voltam, mikor a választások folytak. Kossuth minden este tudunkra adta, hogy a jobboldal hány többséggel bír, mely többség nem nagyon, de következetesen emelkedett. Kossuth pontosan jegyezte, mint most az árvíz emelkedését, a város házán kifüggesztett fekete táblára, a vészbizottság.

Ugy gondolom, hogy a kormánypárt többsége 84-ig emelkedett. Ezek a választások tehát szentesítették a kiegyezést.

Most már nem lehetett azt hirdetni, hogy a nemzet többsége mellettünk van, hanem méltán és jogosan lehetett beszélni: hivatalos korteskedésről, preszióról, visszaélésről, lélekvásárlásról, etetés és itatásról; hanem mindezen jámbor feljajdulások, mit sem hoztak az ellenzék konyhájára, melynek pedig újabb három évre kellett magát ellátnia.

És folyt a harc újabb három évig. Az ellenzék bizott, nem csüggedett. Bizott a nemzet józan eszében, lelkesedésében, függetlenségéhez, és ősi alkotmányához való ragaszkodásában. Ujra megragadott minden eszközt az ágitatióra, és felhasznált minden fegyvert. A harc elkeseredettebbé vált mint valaha. Rokon rokonnal, barát baráttal, testvér testvérral, apa fiával vált halálos ellenséggé. A kormány pedig

minderre ismét csak azzal felelt, hogy rombolt mindent amire az ellenzék támaszkodhatott, a mibe kapaszkodhatott; és épített mindent, ami az agitatorokat szűkebb körbe szoríthatta, erejüket fogyaszthatta. Hat hosszú és irtóztatóan drága évnek napjai, leginkább az efajta törvények meghozatalára pazaroltattak el, és széjjel szórták a nemzet legféltékenyebben őrzött intézményeit. A Szent-Gellérthegy bombái nem követhetnének el nagyobb rombolást és pusztítást a testvér fővárosban, mint amelyet a jobboldali kormány az ország legsarkalatosabb intézményeiben elkövetett. Ugy tett mint az oroszok első Napoleon seregei előtt tettek, hogy saját hajlékaikat pusztították el, saját magtáraikat égették föl.

Az 1872-iki választások alkalmával aztán még is veretett az ellenzék úgy, mint Napoleon az Oroszországból való visszavonulás után, de sinli is az ország sokkal jobban, mint Oroszország megsínlette.

Ez lett eredménye, ez lett haszna önzetlen és kitartó küzdelmeinknek, mely eredmény és haszon, a további küzdelemmel, és további kitartással, aránylagosan fokozódott. És ez haszna mindennek ami erőltetés által akar keresztülhajtani akkor, mikor saját magából kell neki odáig fejlődnie.

Ne de hiszen nálunk minden hirtelen akart menni ez alatt az alkotmányosdi előjáték alatt, mely bizonynyal nem tekinthető másnak, mint limbusnak, melyben a lelkeknek meg kell tisztulniok, mielőtt a parlamenti élet valódi menyországába bebocsátatást nyernének.

Ily hirtelen akart menni a főváros monumentális fölépítése is, melyet csakis a fokokként fejlődő jólét

idézhet elő, — s ime, következménye, hogy az erőltetett építkezés emberei, a háziurak, egymásután buk-
nak. Ily hamar akart menni a meggazdagodás, mely-
nek következménye az intézetek liquidálása, és a
magánosok tömeges bukása; és ily hamar akart menni
a parlamentális élet legelőbbre haladt fogalmának
valósítása, melyet évtizedek, gyakran évszázadok ta-
pasztalása köszörül ki annyira; midőn a nép tökéle-
tesen beleélte magát, és fogalommal bir szavazati
jogának, önrendelkezési erejének érvényéről, érvé-
nyesítéséről.

Azt akarni, hogy egy néptömb, melynek a parla-
mentáris életről annyi fogalma van, mint az egyszeri
katonának a kávéról, — hogy ez a tömb, az apostolok
tüznyelvei által egyszerre fellegyen világosítva, —
mikor maguk az apostolok is fiuról fiura hagyták a
felvilágosítás munkáját, mely a tömbbe csak sugár-
szálonként bir behatni? — Sőt plane azt akarni, hogy
e néptömb necsak a parlamenti jogokat felfogja, ha-
nem a függetlenségi eszmét is megértse, és azért lel-
kesedni, áldozni birjon? — Uraim! — Most látom be,
hogy ez a jóákarat, mily nagyon de nagyon együgyü-
nek jöhet ki, ellenfeleink kritikus szeméi előtt!

A 67-tes évek elején, mikor a Kossuth nevé-
vel gyujtani, a 48/9-iki események emlékével lelke-
síteni lehetett, midőn az új alkotmány ege alatt azt
kezdde hinni a köznép: hogy nem kell adót fizetni,
sem katonáskodni, sem közmunkát végezni, ha a 48-as
párt jön többségbe? (amit ugyan mi soha nem hirdet-
tünk), akkor lehetett részvétet látni, s azt félreértve,
a többségre vergődésben remélni; — de mióta meg-
érteni kezdi, hogy bármely párt jön is többségbe,

azért adót is kell fizetni, katonát is adni, más dolgot is teljesíteni, — biz uraim! olyan közönyös kezd az lenni egyik, mint a másik párt iránt, mert abban meg, hogy a pénz és véradó kevesebb lenne, nem hisz; nem hisz, mert a dolgot nem érti, hanem arra közmondásra gondol, hogy: „Minden cigány a maga lovát dicséri“, ahhoz pedig, hogy vele megértessünk, isteni hatalommal nem bírunk.

Ily körülmények közt, mind addig, míg a fokenkénti felvilágosodás oda nem érleli a nemzet zömét, hogy szavazatának horderejét, s az ország viszonyait, hosszas tapasztalatok, hallások, és tanulás által, saját maga is képes legyen felismerni, hogy ő maga adja meg képviselőjének az utasítást, — de nem pro forma, őt hat száj által elébe mondva, hanem saját fejével átgondolva és saját bíráló képessége után átérezve, — mondom, míg ő felvilágosításra szorúl, és félrevezethető, nem öntudatos, hanem öntudatlan választótömeget képez? addig azé leendő a többség, kinek kezében több az eszköz, és kinek kezében — a hatalom!

Ne vegyük zsinórmértékül a **véletlen eseteket**, vagy **forradalmakat**, hanem a **rendes, békés parlamenti fejlődést**, mert **tartósat** csak ez alkothat.

Hogy Franciaország egy Sedán után, melynek gyalázatába a császárság vitte, és őt milliárdnyi sarcz után, mely a sedáni gyalázat következménye lön, nem kívánhat mást, mint köztársaságot? — az nagyon természetes valami, és egy véletlennek, nem pedig a fokenkénti fejlődésnek műve, melynek tartósága, ismét csak ily véletlen esettől tétetik függővé, s épen úgy visszaeshetik a császárság hinárijába, mint

egyszer már visszaesett, — míg az angol alkotmány, országtalan János, első Jakab, VIII-ik Henrik, vagy az I. Károly, sat. — uralkodók alatti állapotba nem fog visszaesni soha.

Ugy látszik, hogy a balközép vezérei, belátva mindezt, tették ama általunk is ismert, s mindnyájunkra egyaránt megdöbentő hatású kanyarulatot.

Az ily esetek mindig megdöbentők; leverőleg, elkeserítőleg hatnak a kedélyekre, mert mindig megsemmisültnek, vagy háttérbe szorítottak látunk egy reményt, mely csábitóan biztatott, diadallal jobbléttel kecsegtetett, s melyen egész lényünkkel csüggénk. A magán életben mint a politikában, egyaránt fájdalmas az ily reménymegsemmisülés, eddigi küzdelmeink eredményének meghiusulása. Később aztán beszoktuk látni, hogy bár hamarabb tettük volna azt, amit tettünk, bár hamarabb mertünk volna szembeszállni azzal, amitől rettegtünk, akkor bezzeg sok, sok drága időt megkimélhettünk volna, s jobblétünkkel bizonyára előbbre lennénk!

Hja! — de mikor hát az ember gyarló!

Itt van például a mi pártunk. Ez ugy küzd, és ott küzd most is, hol kilencz év előtt. Göresösen kapaszkodik minden kis fűszálba, mely egymásután szakad ki, s már alig van amibe kapaszkodhassék. Irtóztató, s a halál érzeténél is kínosabb lenne reá nézve a gondolat, hogy ezen küzdelmével föl kell hagynia, és más utat választania, s inkább követve az emberi gyengeség főszközének, a szívnek, mint az észnek sugallatát, készebb talán elpusztulni, és elpusztulva

látni az országot, mint változtatni küzdelmének mód-
szerein.

Ez a küzdelem úgy tűnik most föl előttem, mint egyik dunai kis vontató gőzösnek a „Drává“-nak egyszeri kínos vergődése, melyet egy gépezetében meghibázott nagy személyszállító hajó elébe fogatva elkövetett. A kis hajó füstölt, prüszkölt, fujt, sziszgett, kerekei valósággal a sirásig nekikeseredve verték a habot, és kapaszkodtak a hullámokba, de a nagy hajó csak nem akart megmozdulni, vagy ha mozdult is egy pár ölet előre, a víz rendesen még hátrább vitte őket, mint ahonnan elindultak. És ez a küzdelem így folyt nagyon sokáig, a kémény két-három öllel előbbre ment, aztán négy-öt öllel vissza, mely úton-módon, a lánczhidtól, — mert a küzdelem a budai oldalon folyt, — lehátráltak a „Debreczen“ szalodáig, míg végre a kis hajónak is történt valami baja, és a küzdelemnek vége szakadt; különben ily módon elkuzdhatték volna maguk hátrafelé, akár a fekete tengerig.

A mi pártunk helyzete épen ez! Vinné magával az ország hajóját, ha birná, és hátrafelé nem mennének a helyett, hogy előre mennek. Prüszög, sziszteg, füstöl és mozog folytonosan, hanem persze mindig és mindig tovább vitetik a céltól, mint a hol állt kilencz évvel ezelőtt, míg végre majd kerekei elkopnak, jobb erői kidülnek, s az egész alkotmány szétomlik, ahelyett, hogy a választott téves utat felismerve és mást választva, önzetlen, nemes, hazafias küzdelmét ott érvényesítené, ahol használhat vele valamit a hazának.

És a nemzet egy töredéke tetszéssel nézi, amint e

Leonidások oly szoros védelménél vérzenek el, mely szoros már régen megvan kerülve, s az, amit ellenségnek tartanak, régen benne dül, az ország szívében, közepében.

Hivjátok el őket onnan, ahol már nem tudnak használni semmit. Másutt van a hely, hol buzgalmukat, erélyüket, hazaszeretetüket érvényesíteni hivatják, nem ott, hol az ellenfél már elzárt előttük minden utat!

II.

Jó lesz megváltoztatni a taktikát.

Igen! Mikor az ember valódi odaadással csügg valamely eszmén, s annyira beleéli magát valamely reménységbe, hogy azt életével mintegy összeforrt-nak képzei, tehát ez eszmétől megválnia, e reménységét megsemmisülve látnia, nagyon zokon eshetik, s némileg hasonlít azon fájó érzelemhez, mint mikor valakinek kedves halottja van: ki ha mindjárt vak, béna, törpe, kinölt, s lelkileg, valamint testileg is nyomorék volt az életben, kire isteni joakarat, és szerencse volt a halál, — mégis fájdalmas, meghalva tudni őt.

Van pedig azonfelül az eféle eseteknek más lélektani oldala is: — az emberi hiuság, és a szégyen.

Beismerni azt, hogy évek hosszú során át hasztalanul küzdöttünk; beismerni, hogy az ellenfél erejét kicsinyelve, saját erőnket tulbecsültük; beismerni azt, hogy az az elkárhoztatott politikai kanyarodás, melyet a balközép tett, az volt a helyes, és hogy mi, itéletünk kimondását elhamarkodtuk? — ahoz nagy lelkierő kell, és nagy erkölcsi bátorság szükséges. A legtöbb ember, a legtöbb esetben, képes a legvégsőig

menni, mint beismerni tévedését, sőt tovább megy: kész megkövezni azt, ki beösmeri.

És ezért nem meri beösmerni nagyon sok. Egyik a másiktól fél, ami az ügynek kimondhatlan kárára szokott lenni.

Annyi igaz, hogy én beösmerem, s ha már agyon akarnak kövezni érte, tehát, hogy ne hiába kövessenek, mindjárt utána kimondom azt is: hogy Tisza Kálmánt nem tartom hazaárulónak.

Mikor egy hadvezér belátja, hogy oly veszedelmes posztót választott, honnan az ő ütegeinek tüzelése nem ér semmit, míg az ellenfél minden golyója talál? s ezt a helyet elhagyja, mielőtt embereit egy lábíg elvesztené? — ezt a stratégiai fordulatot nem lehet hazaárulásnak nevezni, ha mindjárt a politika küzdterén történik is.

Mikor a gyengébb fél capitulatiót szinelve, az ellentáborba megy, s ott egyszer csak az ellenfejé lesz, hadiszert és főhatalmat saját kezébe ragadva? — ezt sem tartom hazaárulásnak.

És aki ennyi tapintattal eljárva, s egy hadicsel-
lel előbbre menve, mint évek alatti pepecseléssel ment volna, nem akarja meggondolatlan fellépéseivel eljátszani azt, amit többé talán soha nem ragadhatna vissza? azt, ügyessége és tapintata következetességének tartom.

Ámde egynémelyek azzal szeretik ámitani magukat, hogy az esetben, ha Tisza be nem ment, volna a kormányba, az 1875 iki választásokon az ellenzék lett volna többségben.

Az 1872-iki választások előtt, azt a kérdést mer-
tem egy kormányszolgálatban álló barátomhoz in-

tézni: „Nos, nem félték, hogy többségben leszünk?“ Mire ő mosolyogva felelé: „Névszerint megtudnám nevezni a kerületeket, melyek jobboldalit fognak választani. Legalább is százszal leszünk többen, mint a mult választáskor.“

Én azt hittem, hogy ingerkedik velem, hanem a választások bebizonyították, hogy szóról szóra igazat mondott. Pedig biz isten mindnyájan azt hittük, hogy többségben leszünk. — Ilyen többség lett volna a 75-iki is.

Tisza, aki ezt belátta, nem várta be; — nem várta be, hogy egy újabb győzelem még daczosabbá, még konokabbá és felfuvalkodottabbá tegye az ellenfelet, hanem kiválasztva az időt, midőn a választások még meg nem történtek, s a bizonytalanságnak ama csekély látszatát, mely még a legbiztosabb választás előtt is ködfellegként szokott lebegni, — a kormányba lépett. A kormányba lépett, és a bekövetkezett választások az ő pártjából teremtették meg a többséget, a szerint, hogyha Tisza a kormánytól ma visszalépne, s ismét elfoglalná helyét a közjogi ellenzék padjain? — egyszerre, mintha a föld alól bujt volna ki, mint valami tündérelom megvalósulását, szemünk előtt látónok, az országház közjogi ellenzékének többségét.

Ha ez az ember azt mondaná: Igen, bementem a kormányba, tanuja akartam lenni személyesen, hogy Bécszel szemben komoly parlamenti állapot-e ez, avagy komédia? hogy amit ők akarnak, azt ki kell vinni, de amit mi akarunk, azt nem engedik meg; hogy báboknak avagy szavazó gépeknek, avagy nemzetnek

tartanak-e? Szóval, hogy lehet-e reményünk valaha önálló lábon járhatni, vagy örök szolgaság van, fekete könyvük gyász lapjára felírva? —

Láttam, tapasztaltam, és most már tudom, amit ez előtt csak sejtettem, azt t. i. hogy Bécs csel nem lehet menni semmire! Ime tehát uraim, itt állok ismét az ellenzéki padok előtt mint egy élő példája a Bécs falán megtört reménységnek.

Ámde nincs veszve minden, hanem most aztán tömörüljön a nemzet egy emberré, félre minden párt szenvedéllyel, félre minden eltérő uti tervvel, hanem ide mellém aki még azt akarja — hogy : legyen Magyarország!

És meglátnók, hogy ki oldalogna el akkor mellő le? hogy nem „éljen!“ — harsogna-e felé a haza három bérce és négy folyája közöl? hogy merné-e akkor valaki, a kiegyezés fenntartását még csak emlegetni is?

Ez az a taktika, melyet a hadászat terén Hannibal és Napoleon mutattak föl, midőn a havasokon észrevétlenül keresztül mászva, akkor jelentek meg az ellenség előtt, midőn legkevésbbé félték őket.

Hogy Tisza Kálmán ezt nem fogja megtenni? — épen úgy nem lehet állítani, mint azt, hogy megfogja tenni. Ezt bizonyosan nem fogja kidoboltatni egyik város piacán sem, hanem ami tény, és ami elvitázhatatlan : hogy megteheti a mint akarja, vagy amint szükségét látja. — És vajjon megtehetette volna-e, ha a kormányba be nem lép? Ki merné azt állítani?

Mit vesztett tehát a belépéssel ő, vagy az ország? Ámde eltekintve Tiszától, ha például Si-

monyi Ernőnek hívnák azt az embert, ki most a Tisza helyén állna, mit vesztett volna vele ő, vagy az ország? — Nem lehetne-e ismét, a „függetlenségi párt“-vezére, ha a kormányból való kilépést jónak látná? S ha e taktikával úgy megtudta volna teremteni saját pártja többségét, mint Tisza megteremté a magáét, — nem bámulná-e az egész világ?

Aligha jutna valakinek eszébe, hogy hazáru-lónak nevezze. Igen! Tiszának a kormányba való lépése, s a kormány gyepelőinek megragadása, saját pártja többségének megteremtése, oly nagyszerűen kivitt haditerv, milyenek párja, a világtörténelemben kevés van. Ez az ember, ki egy év előtt még, pusztán száz főből álló kisebbségnek az élén állt, ma a helyzet ura, és a mely pillanatban kezébe veszi a közösügyes egyezséget, és egyik sarkánál megfogva, végig hasítja a másikig, abban a pillanatban megszűnt lenni

Hogy megteszi-e? — azt ő tudja. Ha nem teszi? azt is ő tudja, hogy miért nem teszi, — de hogy megteheti, hogy megtehetné, az valóságos igaz.

Ez az a taktika uraim, mely előtt le kell venni a kalapot! Tisza, mint egy magyar Jupiter, ott ül most az Olympon, kezében a villám csomag, melylyel akkor csak annak a puszkaporos hordónak a közepébe, melyet Magyarországnak neveznek, mikor neki tetszik. Nagyon veszedelmes fegyver is volna az sok más embernek a kezében, mert nagyon sok nem bírná megállni, hogy le ne csapjon, de hogy aztán mi lenne ennek a lecsapásnak a másik vége, és kinek a kezébe jutna? azt még kevesebb tudná megmondani.

Elv feladás! Köpönyeg fordítás! Ezek

nálunk a felkapott kifejezések, melyekkel a Tisza kormánybalépésének jellemzésére akarunk ezélni. Csakhogy a parlamenti életnek épen az a természete van, hogy máma fellehet adni egy elvet épen ezért, hogy holnap ugyan azt az elvet keresztül lehessen vinni. És így gondolkozhatott Deák, mikor a parlamentet megteremté.

No de ezt fenntebb eléggé bőven kifejtettük. Van pedig ezeken kívül még egy másik vád is Tisza ellen: a hatalomszomj.

Annak, hogy nálunk a kormányvállalás eszméje, mindentéle rosz feltevésekkel van összenölve, s mintegy borzadályt kelt az emberekben? megvan a maga oka. Mert nálunk a miniszterségre, vagy zsebelésre vállalkozni, — a tapasztaltak után, — nagyon, de nagyon sok embernél egy fogalmat képez, ugy anyyira, hogy ezek a kormányra való törekvésben minden mást látnak, csak nemes, jó és hazafias szándékot nem; pedig ha valahol, csakis a kormányon lehet, a nemes, a jó, és a hazafias szándéknak érvényt szerezni.

Mikor 1848-ban, Lamberth tábornoknak Pestre jövelekor, a miniszterek egyre másra leköszöntek, Kossuth megfogta a miniszteri széket, és ezeket mondá: „Ha mindenki megy is, én maradok!“ Ő tudta miért!

Annál fontosabb pedig jelen abnormis helyzetünkben a kormányon való létel, mert kormányon lenni annyi, mint többséget alkotni, miután a kormány nem a többség kifolyása, hanem igen is, a többség a kormány kifolyása. És ha már nem akarjuk bevárni, hogy a nép, a parlamenti életben okvetlen bekövet-

kező okulásá által, saját értelmiségénél fogva, önmaga alkosson elvi többséget magának? akkor minden igyekezettel azon kell lennünk, hogy a kormányzást magunkhoz ragadva, ez úton teremthessük azt meg.

Miután pedig a volt jobboldali többség, örök életre számítva, a kormányt egy valóságos várendszerrel, és oly mindenféle erődökkel vette körül, hogy positiójából kiverhetlen legyen, nem lehetett más képen birni vele, mint ahogy Tisza Kálmán tette: hogy közé bújtt.

Bizony aligha gondolták akkor, hogy ezt a várendszert a Tisza cabinetnek fogják építeni. És az az ember, ki ennyire kibirta számítani a kétszerkettőt, bizonnal őrizkedni fog minden oly lépéstől, mely a már félig kivivott győzelmet kétséssé tehetné, s a míg más utat is lát az előbbremenetelre, addig a kenyértörés végső fogásához nem fog nyúlni, mint azt talán mások, nem számolva a következményekkel, elég könnyelműen megtennék.

Tiszának ezen tactikai fogása oly történelmi tény leend, melyre, mint példára, századok múlva is hivatkozni fog az utókor. Ugylátszik egyébbiránt, hogy ő nem az az ember, ki a „véletlenségbe“ fektett bizalommal vár, hanem azon igyekszik, hogy mikorra az a „véletlen“ bekövetkeznék, már ellegyen érve, amit a „véletlen“ adhatna; és megvagyok róla győződve, hogy soha, még csak egy szóval sem említve a közjogi ellenzékeskedést, hanem folytonosan azon munkálkodva, hogy időről időre, pontról pontra, mindig tegyünk valamicskét, mely függetlenségünkhöz közelebb vezet, egyszer csak azt fogjuk

észrevenni, hogy ott vagyunk, hova nyílt sisakkal talán soha nem értünk volna.

Ha azt akarjuk, hogy előttünk minden kapu zárva legyen, hogy szavaink előtt fület dugjanak, hogy soha ránk se hallgassanak, és annyira kerüljének, a mennyire látnak? csak a közjogi ellenzékeskedést kell emlegetnünk. Ezt a közjogi kérdést kilencz évi ellenzékeskedésünkkel nem hogy előbbre vittük volna, de a modor, mellyel azt keresztül küzdeni akartuk, oly gyüölötté és irtóztatóvá tette Bécs előtt, miként egy pillanatig sem kételkedem, hogy jobban gyüölölik azt most, mint gyüöltek kilencz év előtt.

Beismerem, hogy nagyon inpolitikátlanul dolgoztunk. Mikor az erősebb fennt van a hegyen, és a gyengébb akként akar oda feljutni, hogy az erősebbet öklével fenyegetve kiabálja: „Na hiszen megállj, csakis addig lesz a te életed, mig én oda feljuthatok!“ tehát nagyon természetes, hogy az a másik is minden eszközt felhasznál arra, hogy ezt az ő élete ellen töröt ne hagyja feljutni. Az Ausztriától való elválás, sőt a Habsburg dynastianak elsöprése, sivalkodott ki minden betünkből és sorunkból. Már aztán, hogy az ily óhajokat nyilvánító pártnak lehetőséget nyutsanak arra, hogy óhajtasát valósíthassa? jószan ésszel felnem tehető.

Véletlenül, avagy forradalomra számítottunk? Lehet! mert békés útra, rendes fejlődésre számítva, nem lehettünk volna oly balgák, hogy a rendes fejlődés útját bevágjuk magunk előtt. Követ dobtunk I r á n y i r a, kinek folytonos tiltakozását a forradalom ellen, és a „pragmatica sanctio“ emlegettését nem szivelhettük. Mikor S i m o n y i és H e l f f y az 1872-iki

trónbeszéd meghallgatására Budára mentek, kiméletlenül megtámadtuk. Lehetetlen volt nekik ésszerű dolgot elkövetni.

Sorok írójának meglehetősen része volt ama megdölgondolatlan tettekben, melyeket ha szégyen bevállani? ám érjen. Ember vagyok, nem vagyok hibázhatlan, de azt a szemrehányást nem tehetem magamnak: hogy nem mindig a legtisztább hazaszeretet, és legönzettebb jóakarát vezérelt volna tetteimben; és éppen azért mert ama hibákat belátom, sietek azokat jóvá tenni az által, miként figyelmeztessen elvtársaimat kik talán nyomdokomban haladnának, hogy iszonyú ferde úton vannak! Nem én mondom, a tények, a következők mondják! Aki pedig azoknak sem hisz, az keserűen megsirathatja még hitelenségét.

Hiszen igaza van Kossuthnak abban, hogy „Minden lehetséges, ha egy nemzet akarja!” — De ha nem akarja? Nem is lehet hátrározottan akarni, csak akkor, ha az ember tudja, hogy mit akar. 1848-ban sem tudta, akkor sem ő akarta, hanem a ki tudott és akart, az Kossuth Lajos volt, ki aztán a kedvező körülményeket felhasználva, rövid időre, keresztül is bírta vinni amit akart. Ámde most sem kedvező körülményeink nincsenek, sem Kossuthunk nincsen. 1848/9-ben mind a kettő megvolt, a vég mégis balul ütött ki, hát most hogy merhetnének az ilyesmikhez hozzáfogni?

Ámde tegyük föl, hogy kedvező körülményünk is jöhet, Kossuthunk is lehet? Mit használna mind az, ha a kormányon oly emberek állnának, kiknek sem az egyik, sem a másik nem kellene? És még egy Kossuth is, ment volna-e valamire, ha nem

első gondja lett volna a kormány megragadása? vagy azt, a Lamberth képében megjelenő mumustól megijedve, — kiadta volna kezéből?

Sükeres forradalmat csak ott lehet kezdeni, hol azt a többség is akarja, és mert Magyarországbán ezt a többséget a kormány teremti? itt minden eszmének életkérdése: a kormányra juthatás föltételében fekszik.

Ennyit a gyengébbek kedvéért is, kik még mindig egy forradalomtól várják a haza üdvösségét.

III.

Ha ezután is úgy működünk, mint eddig működtünk, valóban elpusztulhatunk.

Hogy a balközép kormányba lépésétől mit, és mennyi hasznot várhatunk? — Erre a kérdésre megfelelni senki sem érezheti magát hivatottnak, ámde én hajlandó vagyok mindent várni, amit a balközépi párt mint ellenzék, keresztülvinni akart, — és azt, hogy egy év alatt nem vitt keresztül semmit, vagy hogy amit keresztül vitt, az inkább a reactionnak, mint a nemzet vágyának látszik kedvezni, még csak rossz előjelnek sem tartom.

Először nem tartom azért, mert nem mind arany ami fémlik, és nem mindig az a legjobb amit mi legjobbnak képzelünk :

Másodszor pedig nem tartom azért, mert igen jól értem e közmondás horderejét: „Néha az ördögnek is gyertyát kell gyújtani.“ — És hogy valakinek a bizalmát megnyerjem, s nagyobb dolgot keresztül vihessek, ha az, egy kisebb feláldozásával vihető keresztül? — hát azt a kisebbet feláldozom.

Aztán meg a parlamenti életnek az a jó tulajdonsága is megvan, hogy amit ma feladok, holnap visszaküzdhetem, s ha valamely nagyobb dolgot meg-

nyertem azért, mert egy kissebbet feláldoztam? nem következés, hogy azt a kissebet is vissza ne küzdjem.

A nagy dolgok keresztülvitelénél pedig azt kell tekintetbe venni, hogy: „minél nagyobb, annál nehezebb, s ha nem lehet egyszerre feltenni a szekérre, hát feltesszük darabonként.“

Ez legalább az ésszerűség logikája; — az pedig hogy: ha egyszerre fel nem tehetjük, tehát nem tesszünk fel belőle semmit; ha egyszerre el nem vihetjük, hát háromszor nem megyünk érte? — ez a felfuvalkodott dacznak, és nyegleségnek makranczos nyilvánulása, és nem egy politikailag érett nemzet-hez való.

Hogy mi lesz például a bank és vámügyből? — azt ma, midőn e sorokat írom, — (márczius 6-kán) persze hogy még nem tudhatom, de annyit már látok, hogy a Tisza cabinet se nem Lónyai, se nem Szlávi, se nem Bittó cabinet. Hogy a bécsi körökben panique uralkodik, hogy tömörülnek, sorakoznak az elemek, melyek az ezelőtti cabinetekkel oly könnyedén elbántak, s a határozott férfias fellépéssel szemben kezdik belátni, hogy engedniök kell valamit, s bizonyára sokkal többet, mint amennyit engedni szándékoztak.

És ha ez az engedés azért még nem lesz minden, — hát a világ vége sincs még itt; az első darabhoz elhozhatjuk jövőre a másikat, azután a harmadikat, és bizonyára többre megyünk, mintha Tisza „vagy az egész, vagy semmit“ követelve, és „valamit“ el nem fogadva, a bécsi minisztereknek fejéhez veri a kalamárist, hazajön, leköszön, és eldobja a kormánybotot, melyhez oly nehezen juthatott.

És elkezdődik egy háboru, melynek országfelfordulás lehet a vége.

Csak maradjon T i s z a ott ahol van, Tudják azt Bécsben jól, hogy egy, azonnal ellenzékké alakítható többséggel mily hatalom van az ő kezében, s ha valaki, ő az, ki nagyobb engedményt képes keresztülvinni, mint bár ki más.

Hogy vannak, kik az ördögöt szívesebben látják a kormány élén, mint T i s z a K á l m á n t látják? — én azt meghiszem. Ezek lehetnek személyes ellenségek, lehetnek olyanok, kik a kormányba lépés taktikáját sehogy sem akarják megérteni; de lehetnek olyanok is, kik nem saját fejükkal gondolkozva, a hand abandák után mennek. — Ezekre nézve nem lenne nagyobb öröm semmi, mint a T i s z a bukása. — Könnyelmű kiskornak, kik a gondos, szigorú, és óvatos gyámban roszakaróikat látják!

Szerencsére, T i s z a nem bukhatik. Az a többség, melyet ő teremtett, úgy áll vezére mellett mint egy ember, és álljon is mindaddig, míg ez a vezér azt megérdemli.

De menjünk tovább :

Ha van valami, ami egy kormány népszerűségét elrontani, és jószándékát is kétségbevonatni képes, az bizonyára az adóemelés, és adósság csinálás. Ahelyett, hogy holmi szemfényvesztéshez fogott volna, valami jelentéktelen, de nagy lármára alkalmas ténnyel port hintett volna a közönség szemébe, — tehát adóemeléssel kezdte.

E bizony nem volt alkalmas arra, hogy országszerte köztetszésben részesüljön. És ez az adóemelés pedig nem pusztán szó volt, mert a végrehajtók ugyan-

csak neki estek a muakának, és pedig a legszigorúbb miniszteri meghagyás folytán.

Amely kormány így kezd működni, az nem a színjátékban keresi népszerűségét, nem dédelget, nem simogat, hanem amit neki a körülmények kérlelhetetlenül parancsolnak, azt kérlelhetetlenül végrehajtja. Nem ő teremtette a helyzetet, de ha már egyszer vállalkozott, hogy az államhajóját kimentí abból, vas kézzel kell hozzáfognia.

Ha a nagy közönség oly kormányt pártolt nyolcz évig, mely őt e hinárba sodorta, hát most már csak szenvedjen addig, míg abból saját tehetetlenségének daczára is kihuzatik. De hogy egy milliókból álló tehetetlen közönség, mely önmaga mászott a sárba, még henczegve merje követelni, hogy a vaczokból, melyet nyolcz évi fetregésével kotort, egynehány ember öt huszonnégy óra alatt kirántsa? — az már több a szerénytelenségnél.

Az átvállalt adósság fizetését egyszerre megtagadni, a közös hadsereget egy binkossal szétverni, az államhivatalokat bezárni, a honvédséget hazakergetni, a fizetéseket egyszerre beszüntetni, sat. sat. azt hiszem, nincs eszén levő ember, aki kívánhatná. Egy hirteleni összevissza hányt takarékosági intézkedéssel, csinálni oly bábelizavart, mely tizszer annyi kárt okozzon, és a belőle való kibontakozás tizszer annyiba kerüljön, mint amennyit a megtakarítás által elérni lehetne? — oly kifeczamo dott vadóhajtás, minőt gondolkozni bíró embertől várni is alig lehet, mert aki még felfordult, és megőrült országot nem látott? — hát olyan lenne ez a miénk!

És ha mindezt nem akarjuk, nagyon természetes

hogy az adót be kell hajtani úgy, amint lehet, és lehetővé tenni, hogy a javítások és változások a rendes processus szerint menjenek végbe. Egyesek talán elpusztulnak, százezrek talán megcsinlik, de milliók és velük az ország, meg lehet mentve.

Annak, hogy jobbra-balra visszaélések történnek? — Annak okát abban az emberben kell keresni ki a visszaélést elköveti. A miniszter csak nem állhat ott, minden egyes hivatalnoknak a hátánál, amiért is a kormányt ily eseteknél csak akkor lehetne kárhóztatni, ha a sérelmeket orvosolni nem igyekeznék.

Aztán meg valljuk be saját hibánkat is: mert eltekintve a silány pénzforgalomtól, mely az öt milliárdos francia kölcsön után európai betegséggé vált; a „Krachok“-tól, mely Bécsben a miénkhez képest óriási volt, és még New-Yorkot is megkereste; eltekintve a rossz termésektől, a kivitel csekélységétől, és sinlődő iparunktól, mely elsoroltakban a pénztelenség főbb okait kereshetjük, — az adó szigorú behajtását, — mely sokakra nézve aztán válsággá lesz, — az idézi még elő leginkább: hogy épen senki sem akarjuk fizetni.

Mióta 1861-ben az ország, demonstratióból, egy önkénykedő idegen kormánynak az adót megtagadta, az óta, változott viszonyok daczára bár, de az ország lakói e demonstrationalis lázból még nem gyógyultak ki, s majdnem általános fogalommá vált, hogy az adófizetését illetőleg, az adóexecutiót be kell várni. És e sajtószerű fogalomtól épen úgy nem ment a jobboldali, mint a szélsőbali adófizető.

Hát még az, aki az ellenzéki lapokat olvassa! No az meg épen nem tekinti magát egyébnek, mint a

kormány martyrjának, kinek ártatlan vérét zsarnoki kezek lecsapolják.

Az adószedés rémjeleneteit görögtűz világítással tární a közönség elé, s a szent inquisitio kínzó eszközeit ezekhez képest mézes kalácsnak nevezni? — az ellenzéki lapok részéről igen hálás themának látszik, mert napról napra hasábokat szentelnek az ügynek, — de arra aligha gondolnak, hogy ez épen az adófizetőkre nézve bir a legkárosabb következménnyel, mely aztán az egész országra kihat, s hogy a martyromság tövis koszoruja, már már az adó nemfizetés fanatismusává kezd válni, s mikor a szegény, neki-bujtott ember egy forinttal menekülhetne, — ennek az egy forintnak martyromsági okból való visszatar-tása, tíz forintjába kerülhet.

Azt állítani, hogy minden ember fizetheti adóját, — épen oly vakságra mutat, — mint inség nagyítási viszketegre az: hogy akit exequálnak, az egy se lett volna képes executió nélkül fizetni.

Soha se fogni fel semmit az ő valódi oldaláról, hanem minden áron csak azon igyekezni: hogy a nép kedélyét fellázíthassuk, elkeseríthessük, s a kétség-beesést terjeszthessük, a nélkül, hogy annak bármi gyakorlati hasznát várhatnók? — nem tartom helyes dolognak, s az, ki mindezt hazafias jó szándékból teszi, — nagyon eltévesztette az utat.

Azonfelül: „aljas“, „léha“, „romlott lelkű“, „elv-tagadó“, „csaló“, „gaz“, „köpönyegforgató“ — ezim-mel illetni édes jó magunkon kívül az egész ország népét, — oly nyomorult, oly pimasz és oly undorító színben tüntetjük föl hazánkat és nemzetünket a kül-

föld előtt, mintha egy óriási leköpettetés, legfőbb vágyaink közé tartoznék.

Azt hisszük, hogy mindezekkel, s a nyomor rémséges festésével, — melynek tulzásában az ellenzéki lapok egymással versenyezni látszanak, — a kormánynak ártunk? hogy a kormány hitelét rontjuk? — Igen, — ártunk az országnak, saját magunknak, s amint az ország hitelét rontjuk, épen úgy rontjuk a magánosok hitelét is. Ki az ördögnek jutna eszébe, oly országba adni pénzét, hol minden ember koldus, és a szélsőbaliak kivételével, minden ember gazember?

Pedig tessék csak más országok belsejét is megvizsgálni, — például ott van mindjárt a híres amerikai köztársaságban a Belkn ap ügy, itt volt mellettünk Bécsben az a híres vasuti ügy; ott volt Berlinben az Arnim ügy sat. — Hát azok, amelyek nem jönnek nyilvánosság elé. — Avagy olvassuk a külföld kriminalis eseteit, a csalások, tolvajlások, mérgezések és gyilkosságok ezernyi ezer sorát, hát látni fogjuk, hogy bizony mindenütt vannak gazemberek elegenden, a nélkül, hogy azért az egész ország lakossága gazemberekből állna.

Avagy ha már épen oly nagy kedvünk telik az országos demoralisatio szellőztetésében, hát mivel igyekszünk azt megakadályozni? Azzal, hogy politikai, épen úgy, mint társadalmi életünk becsületességének, elakarjuk venni még a látszatát is? Hogy ahol nem fekélyes, ott befekélyesíteni, ahol nem fekete, ott befeketíteni igyekszünk? és egyik emberrel megakarjuk utáltatni a másikat?

A kaputos osztályt úgy tüntetjük föl a köznép előtt, mint amely köpönyeg forgatókból, elvtagadók-

ból, hazaárulókból áll; mint amely a nép zsirján hízik, nyomorán dözsöl, és annak végromlására tör?

Veszedelmes egy játék ez uraim?

Mi az ellenpártot ócsároljuk, minket az ócsárolás mindkettőnk hallgatósága: — a köznép. És ez a köznép, mely gondolkozva, és hol egyikünkre, hol a másikunkra sanditva hallgat, így okoskodhatik magában: — „Tehát mindketten hunczvutok vagytok!“ — mint ezt, a választások alkalmával, egy fehérmegeyi sváb mondta: „Jetzt hamer án rechten Spitzbuben gehabt, — nun wählmer án linken Spitzbuben.“ — És ha meggondoljuk? ezen egymást való kiméletlen ócsárlásnak, más következménye nem is lehet, melyet aztán egy még veszedelmesebb szokott követni, mely így szól: „És ha ezek hunczvutok, miért lennének mi becsületesek?“

Az a fegyver tehát uraim, melyet mi forgatunk, nem a közmorál megvédésére, nem a demoralisatio tovább terjedésének meggátolására való, hanem ellenkezőleg, épen a terjedést mozditja elő. Az orvos néha a legerősebb mérget is gyógyszerül használja, míg a laicus csak gyilkolni tudna vele. — Ilyen laicusok vagyunk mi!

Angliát, mint a parlamentarismusnak ősi fészket, legjobban szeretik emlegetni. Beszéljünk tehát Angliáról:

Ugy látszik, hogy a parlamentális élet kezdetlegességei, majd mindenütt egy és ugyan azon jelekben szoktak nyilvánulni, s tartanak mindaddig, míg a közönség tájékozni kezdi magát, s az új élet ta-

vaszával kicsapó áramlatok, medreiket megtalálva, a rendes folyás procesusa bekövetkezik.

Annyi visszaéles, mint a kezdetleges parlamentknél, még a legabszolútabb uralmak alatt is ritkán szokott előfordulni, mert itt a visszaélések leggyakrabban csakis egy oldalról észlelhetők, míg a kezdetleges parlamenti életben, a nagyközönség tájékoztatlanságát minden oldalról felhasználni igyekeznek azok, kik e tájékoztatlanságból hasznot huzni akarnak. És ott, hol az ellenőrző, maga az a közönség, mely ügyeivel még nincs tisztában, tehát nagyon természetes, hogy mint az új gazda, ravasz sáfárjai által orránál fogva vezetetik, mindaddig, míg az ügyek és helyzetekkel megismerkedve a rossz sáforokat elcsapja, és szilárd kezekkel ragadja meg az intézkedést.

Csak hiába, de az ember nem isten, és egyszerre semmiben sem lehet tökéletes, sőt még azután sem; annál hibásabb életnézet tehát az, ki mindjárt kezdetben tökéletességet követel, és a nemzet vége nyészetét hirdeti, ha az ügyek mindjárt kezdetben nem úgy folynak, mint más parlamentknél, évszázados gyakorlat után; de még rövid-látóbb és meghallgatásra is alig méltó valami: ha azért, mert az önállóság első éveiben, szóval a parlamenti élet kezdet legességénél ugyanazon jelek mutatkoznak, mint más országokban, tehát az absolutismust kívánja vissza.

Szegény gyarló emberiség! A keresztre feszített isten ember istensége, valóban ott nyilatkozott leginkább, midőn gyilkosaiért imádkozva mondá: „Bo-

csáss meg nekik atyám, mert nem tudják mit cselekszenek!”

És nem volna csoda, ha pusztán a tudatlan tömeg jajgatna így, de mikor azok jajgatnak, kik tudományos emberek gyanánt, magukat a tömeg vezéreül vetik föl, — az valóban csodálatos! Annyi türelmetlenség, annyi gyűlölet, és annyi szenvedély, hogy a belátást ennyire megzavarják, csakugyan nem arra valók, hogy a józan politika soraiban foglaljanak helyet.

Nekem magamnak mondta Kossuth: „Megdöbönt, ha arrra gondolok, hogy annyi készültkéssel, amennyivel 48-ban birtam, annyit mertem!”

Én szerény kis porszem bár, de ha én is visszagondolok arra, hogy készültkémhez aránylag megnyit mertem, még csak rövid idő előtt is, csak hálát adok a gondviselésnek, hogy nem volt talaj, melyből az elszórt mag kikelhetett volna.

Csak egy tekintet a világ történelembe, különösen pedig a parlamentek történetébe, és azonnal befogjuk látni, hogy ez a mi állapotunk nem új, és hogy csak ott nem igazodott ki belőle a nemzet, hol a türelmet megunva, s az óhajtott eredmény rögtöni benem következése miatt a küzdelemmel felhagyva, ismét más térre lépett, hol a kezdetlegesség hibái ismét mutatkozáván, ismét más változást idézett elő, és így tovább, hogy míg Anglia, a maga alkotmányát köről köre, de szakadatlanul építve elérte a jelenlegi magaslatot, mely lehet mondani: anyagilag úgy mint szemegileg, minden nemzetek felett áll, addig például Franciaország, most legalább is a 12-ik alkotmányon

dolgozik, melybe hogy rövid idő alatt ismét bele fog unni, és lesz ember ki az unalmat új változással felhasználja, — az több mint valószínű.

Ámde beszéljünk Angliáról:

Ha volt vesztegetés, lélekvársálás és corruptió valahol a világon, annak színhelye Anglia volt. Például a múlt század közepe táján az oxfordi testület 56.700 frttért ajánlotta fel előbbi követeinek a megválasztatást. — Na ilyen est Magyarországon még nem fordult elő!

Egy másik kerületben valóságos társulat alakult a képviselői székek eladására vagy megvevésére; — tehát bolt nyitás, az az kereskedés a nép jogaival. Egy bizottmány vezette az üzletet, melynek tagjai, hogy a megvesztegetettek büntetésében ne részesüljenek, úgy játszották ki a törvényt, hogy nem szavaztak, a kapott pénzt pedig választás után osztották szét a választók közt.

Fox, hogy a kormány korteskedését ellensúlyozza, a választásra 180 ezer forintot költött. Spencer lord Northamptonban 700 ezer forintot költött a választásra, és volt hely, hol a választás egy millió ötszázezer forintba került.

És aztán hogy mily szolgállelkű volt, az ekként választott parlament? — Csak egy példát említünk: III. György királynak nem volt inyére, hogy Wilkes a parlamentben ül, következőket írta tehát miniszterének: „Nagyon szükségesnek látom közleni önnek, hogy a Wilkes kizárásának meg kell történni.“ És a szolgállelkű parlament Wilkes egy cikkét „szemtelen gúnyiratnak“ — nevezvén, ezt ürügyül felhasználta, és Wilkest a parlamentből kizárta.

Még ilyesmi sem történt nálunk.

Csak még egy esetet említünk fel:

1862-ben Fox Henrik, mint lord Bute megbízottja, hogy a lord béke javaslatát a parlamentben elfogadtassa, pénztárt állított fel, hova a képviselők tömegesen mentek szavazataik bérét felvenni. Amint Martin kincstári titkár bevallotta, némely reggel 250 ezer forintot is elfizetett.

Na már ennyire mi nem vittük!

Hát aztán a hivatal osztás, vállalatok osztogatása, s oly nyereségek biztosítása, milyenek itt például a lánezhid és éjszaki vasut részvényei voltak? angliában tömegesen fordultak elő.

És ime, ez a parlament lett minden parlamentek példányképe. „Angliának nem volt Ausztriája“ — szokott lenni ezen példák felhozására az ellenvetés, mely aztán sokak előtt megis teszi a maga hatását, pedig mindössze is csak frázis.

Amely ország választó közönsége egyszer oda kvalifikálta magát, hogy saját helyzetének öntudatával bir, és érdekeit felbirja fogni? s a mely ország parlamenti hatalmának érzete a közönség szívében oly erős gyökeret vert, hogy e hatalmat méltóságosan gyakorolni képes? s amely ország parlamentje végre a nemzet közös támogatásával, s okszerű intézkedések tételével a megsemmisítés veszélyén kívül helyezi magát? az a parlamentoly hatalom, mely az ország jogait kibirja vivni, és megbirja védeni minden külbeavatkozással szemben.

Akik azonban azt hiszik, hogy az ily parlament hólyag, s egy kormánynak hatalmában áll azt annyira fujni, a mennyire neki tetszik? ezek az ipsék aztán, ha nézetük megváltoztatása nélkül jutnának a kormányra, a hólyagot nagyon könnyen szétfújhatnák.

A békés fejlődés legelső föltétele, és legfőbb kelléke: a türelem! és míg mi azt mondjuk, hogy az ellenpártiak kiakarják ölni a nemzet bizalmát a forradalom iránt, nem jut eszünkbe, hogy mi pedig kiakarjuk ölni, a békés fejlődés iránt. Mert folyton azt hangoztatni, hogy a nemzet elvesz, ha csak a szélsőbal nem jut többségre, az annyit jelent, hogy: forradalom! mert a jelen viszonyok közt, ha csak a Tiszta politikáját elnem fogadják, forradalom nélkül, szélsőbali többségre gondolni sem lehet.

És a békés fejlődés iránti reményt kiölni, uraim! ez nagy bűn! Szegénységet, nyomort, éhséget, hideget és forróságot, nélkülözést, — szóval mindent lehet tűrni, — egy jobb remény fejében, de ha még ezt a reményünket is elvesztjük, akkor nem lehet, csak kétségbeesni, — de nem azon kétségbeesés lenne ez, mely fegyvert ragadtat, és vértengerrel borítja az országot, mint azt talán némelyek látni szeretnék, hanem azon kétségbeesés, mely nyomorultan, gyalázatosan tenne semmivé! Mely megöli a munka, és a tevékenységre való kedvet; meglankasztja a munkaerőt, a szorgalmat, az igyekezetet; megbénítja a találékonyságot; megszünteti a kitartást; megsemmisíti az áldozatkészséget; összetöri lelkünkben a hitet, s mint az egykori lelkes és erőteljes nemzet nyomorult vázait, kerget a testi és lelki elsatnyulásnak sirja felé!

És mindezt csak azért tenni, hogy a kormány

iránti gyűlöletünknek szabadtért engedjünk, haragudni a bíróra, és felgyújtani a falut? — Oly politikai harc, melynek beszüntetésére, vagy megváltoztatására, bizony bizony, már nagyon itt van az idő!

Ez nem ellenzékeskedés, hanem ellenségeskedés. Az ellenzéki tehetetlenségnek dühben való kitörése; közönségünk pedig napról napra fogy, mert azt kezdi belátni, hogy nem tudunk egyebet, mint nyelvünket öltögetni, és veszekedni. Az ország java helyett, az ország bukására!

Kiölni a magyar szívéből a magyar iránti szeretetet, hogy az egymásban ne barátját, honfitársát, vérrokonát, hanem rossz akaró ellenségét lássa, kinek végpusztulásán, és megsemmisülésén kell örvendenie? — Hogy napról napra ridegebb legyen az egymás iránti rokonszenv; hogy napról napra jobban elhagyatva lássuk magunkat, s az egymás baja, egymás szüksége iránt, semmi részvétet ne érezzünk, hanem a helyett, hogy az egymás sorsán segítsünk, saját elkerülhetlen pusztulásunk rémképe tartson vissza minden jótéteménytől; és visszahuzodva mindentől, tétlenül és reménytelenül várjuk, az előnkbe rajzolt, elmaradhatatlan halált! Mintha egy iszonyu pestis lepett volna már el mindent, s be vette volna magát mindannyiunk szívébe vagy beleibe, a legcsekélyebb betegséget is, melyen a legegyszerűbb gyógyszer is segíthetne, halálos kimenetelűnek látjuk, és elhanyagoljuk gyógyítását. Egy ily szerencsétlentől szokik minden ember, — és ha ezekkel bir is, semmivé kell lennie, mert nem képes a szükséges pár száz forintot előteremtteni, noha szomszédja szekrényében ezek hevernek érintetlenül!

Iszonyu! — iszonyu egy állapot ez uraim! Az az állapot, melyet a napról napra nagyobbított lárma, s a vészharang folytonos kongatása idéz elő!

És ez a kongatás kihallik a külföldre, hol egy pestises nemzet iránti irtózat szintén napról napra terjed, pénzét a legmélyebb rejtekbe dugja előlünk mindenit, s aki olálkodva, szaglászva, még is ide jön, az a sakálok, hollók és saskeselyük módjára nem sok lelkiismeretet csinál abból, hogy a hullákon hizlalja fel magát!

És meddig akarjuk még fokozni mind ezt? Mig a javulás be nem következik?

Látták-e már uraim, hogy mikor nagy beteg van valahol, aminőnek Önök az országot tartják, — hogy ott beszokták hinteni az uteza kövezetét szalmával, a másik szobában suttogva beszélnek, a sirástól vissz tartják magukat, s mindent úgy intéznek, hogy a beteg nyugalma semmi által ne háboritassék, s édes biztatások közt adják be neki a gyógyszereket.

Mit szólnának ilyenkor, ha valamelyik jóakaró rokon, a szobába rohanna, és a beteg hallatára elkezdené kiabálni: hogy hiába ennek minden, mert ez úgy is meg fog halni? — Nemde azt mondanák, hogy a jóakaró rokon tulajdonképen rossz akaró, vagy ami szintén lehetséges: hiányzik nála az ötödik kerék?

Na hát gondoljuk meg uraim, hogyha még sokáig fujjuk ezt a nótát, melyet eddig fujtunk, könnyen ki lehetünk téve annak: hogy rólunk is ezt fogják mondani!

Egy röpiratnak az levén legnagyobb előnye, ha rövid, tehát hosszabbra nyújtani, és unalmassá tenni nem akarván, — bevégzem.

Hogy egy ország helyzetét, körülményeit, pártjait, törvényeit, alkotmányát, parlamentjét, pártküzelmeit, sat. sat. ily rövid sorokban előadjam természetes, hogy lehetetlennek fogja tartani mindenki, amiért is csak a főbb vonásokat kívánván markirozni, nem volt előttem más törekvés, mint megértetése az előadott három pontnak:

1. Hogy mind az, amit eddig a „Függetlenségi párt“ tett, haszontalan, hiába való cselekedet volt.

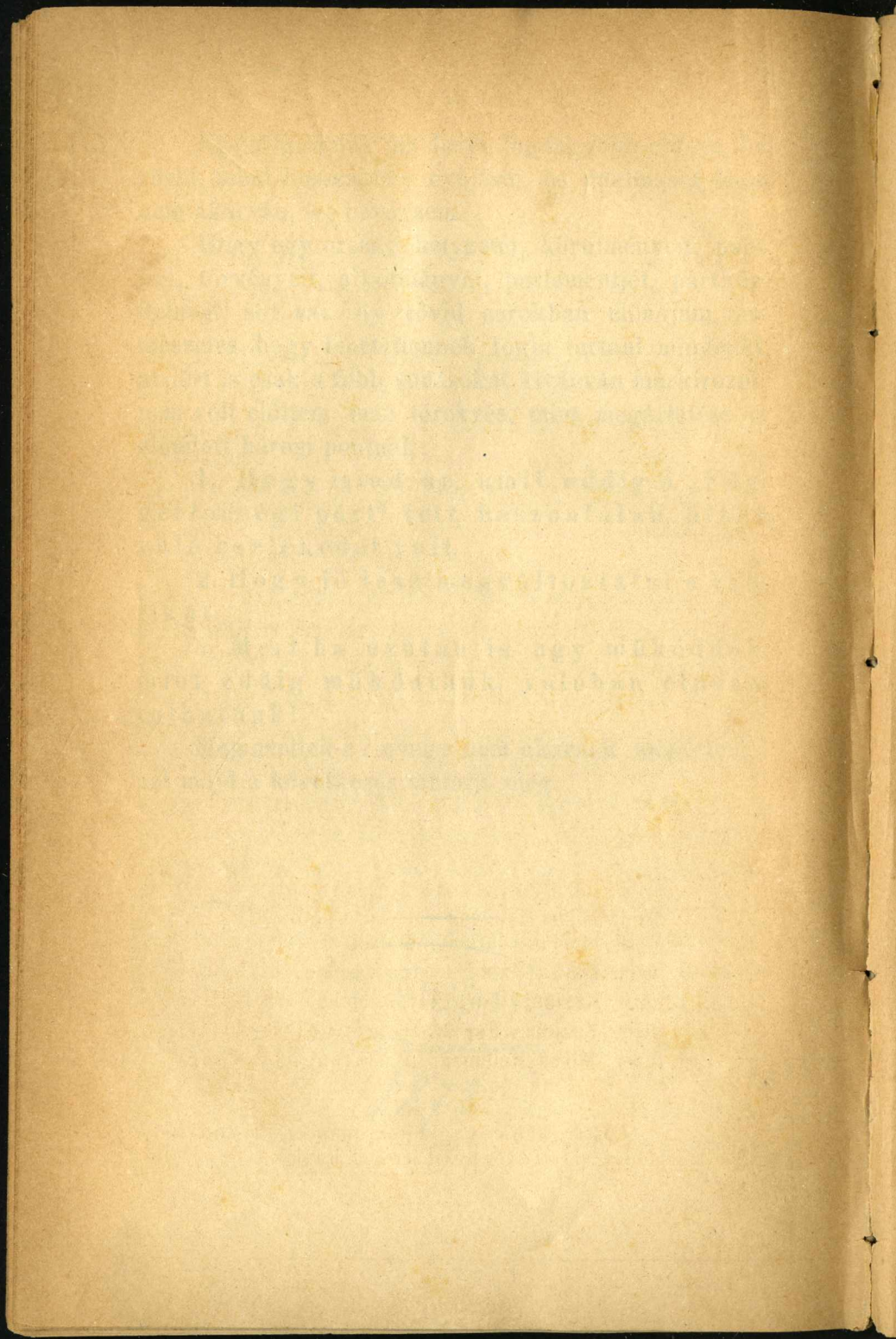
2. Hogy jó lesz megváltoztatni a taktikát.

3. Mert ha ezután is úgy működünk, mint eddig működtünk, valóban elpusztulhatunk!

Megértettek-e? avagy nem akarnak megérteni? azt majd a következők mutatja meg.

DE BALLAGI GÉZA.

1878.

Aigner Lajos kiadványai:

NEMZETI KÖNYVTÁR.

Magyar remekírók népszerű kiadása.

E gyűjtemény közli : **Amade László, Bacsányi János, Berzsenyi Dániel, Bessenyei György, Csokonai Mihály, Dayka Gábor, Fazekas Mihály, Földi János, Horváth Ádám, Kazinczy Ferenc, Kármán József, Kis János, Kisfaludy Károly, Kisfaludy Sándor, Kölcsey Ferenc, Mikes Kelemen, Ráday Gedeon, Vajda Péter, Vitkovics Mihály, Zrínyi Miklós stb. összes műveit**, a mennyiben azok ma még értékkel vagy érdekléssel bírnak. A **szövegek kritikailag** lesznek megállapítva s **bő magyarázatokkal és jegyzetekkel** (a költemények, variánsaival és első megjelenésük felsorolásával) ellátva.

Havonként 2, 3 vagy 4 (5—6 íves) füzet jelenik meg; ára egy-egynek **30 kr.** A ki **10 füzetre 3 frttal** előfizet, a füzeteket bérmentve veszi. — Csinos és olcsó **bekötési táblákról** gondoskodva lesz.

Eddig megjelentek :

1. füzet: **Kazinczy Ferenc** költeményei (1—6. ív).
2. füzet: **Mikes Kelemen** „Mulatságos Napok“ című kiadatlan művének 1—6. íve.
3. füzet: **Dayka Gábor** költeményei 1—5. ív.
4. füzet: **Kazinczy Fer.** Pályám emlékezete 1—5. ív.
5. füzet: **Kazinczy Fer.** költeményei (7—11. ív).
6. füzet: **Mikes Kelemen** „Mulatságos Napok“ (7—11. ív)

Előfizetőket gyűjtők minden tizedik példányt tiszteletpéldányul kapják.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

Gyűjteménye a régibb és újabb magyar és külföldi jelesebb műveknek.

Egy folyam. (10 füzet) ára 2 frt., egyes füzet 20 kr.

Első folyam.

1. Császár E. Eszter: Borsófiacsi. 20 kr.
2. Tolnai Lajos: A székelykíséret. Képek a közéletből. 20 kr.
3. Sacchi Mária: Holdas éj. Beszély. 20 kr.
4. 5. Anyos Fülöp: Kőbroméval. Jászvitékkel a Duna partján. Beszély. 20 kr.
6. Arthropanera: A Békák. Vígjáték. 20 kr.
7. Erckmann-Chatelain: Planchette. Gletképek. 20 kr.
8. Turgenjev: A fiatalok. Beszély. 20 kr.
9. 10. Scorslemi népdalok: Székely S. gyűjteményéből sajtó alatt rendezte Ábrahám Lajos. 40 kr.

Második folyam.

11. Császár E. Eszter: Leona. Tragedia. Bélyongás. 20 kr.
12. Rényi Rózsa: Pannónia. Magyar hazánk. Tűz és víz. 20 kr.
13. 14. Tóth Ede: Népdalok: csutkoló versikék, gyermekdalok és játékok, dalkarnek és falis. Szerkely Sándor gyűjteményéből kiadja Ábrahám Lajos. 40 kr.
- 15-17. Castelar: Louis. Bryon. 62 kr.
- 18-19. Csehelné: Mely. 40 kr.
20. Struensee Guzmán: A Waldból. Elbeszélés. 20 kr.

Harmadik folyam.

- 21-23. Virághalmi Ferenc: A császárné halála. Remény. 60 kr.
- 24-25. P. Szathmáry Károly: Képek a közéletből. 40 kr.
26. Fentmartin: D'Aurore. 20 kr.
27. Phaedrus: Aesop. 20 kr.
28. Wilde Collins: Két beszély. 20 kr.
- 29-30. Göcsölj népdalok: Kövály Béla gyűjteményéből kiadta Ábrahám L. 40 kr.

Negyedik folyam.

31. Tennyson: Enid. Királyidv. Angolból: Csakási József. 20 kr.
- 32-33. Szana Tamás: A két Kistatuj. 40 kr.
34. Turgenjev: Az óra. Egy aranyán elbeszélés. 20 kr.
35. Várady Antal: A szív orvonyei. Két külföldi beszély. 20 kr.
36. Caballero: Elbeszélések. Spanyolból: Szulik J. 20 kr.
37. Scarsfield Károly: Egy távilági adósság. 20 kr.
- 38-40. Tóth Kálmán: Irca. Firkák. Beszély. 60 kr.

Ötödik folyam.

- 41-43. Margitay Dezso: Föltámadás után. Elbesz. 60 kr.
- 44-45. Tóth Ede: A falu rosszsa. Népszimű. 40 kr.
- 46-47. Tóth Ede: A tolongás. Népszimű. 40 kr.
- 48-50. Ábrahám Lajos: Mikos K. 60 kr.
- 51-52. Tóth Ede: A kintorvas család. Népszimű. 40 kr.

A folytatás sajtó alatt van.

Tíz füzetből álló folyam ára 2 frt. angol kötésben 2 frt 60 kr. a bekötési tábla külön 40 kr.

Az eddigi folyamokra még folyvasat lehet előfizetni. Az előfizetők (egyes füzetekért) a füzeteket *bérmintén* veszik kézhez.

Aigner Lajos kiadó-hivatala,
Budapesten.

